

İmtihan imtihan, Gene imtihan

71584801

Bir Fransıza sormuşlar

«Fransızlar ne iş yapar?»

Cevap vermiş:

«Yarısı öteki yarısını imtihan eder.»

Mecazî veya hakikî mânada galiba bizim işimizin büyük bir kısmını da ya imtihan etmek ve yahut da imtihan olmak teşkil ediyor. Fakat benim bugün bahis mevzuu edeceğim ve muhtelif vesilelerle bu satırlarda temas etmiş olduğum *hakikî* imtihan- dır.

Hangi imtihan?

Bu sual çok yerindedir, çünkü bunun saha ve şekilleri sonsuzdur. Fakat burada şimdilik memur imtihanlarını kastediyorum. Esas itibarile memurların herhangi sahada olgunluğunu ve bilgisini mükâfatlandırmak çok yerinde bir harekettir, çünkü bu, memurun alâkasını, harsini teşvik edecek olgun bir memur kitlesi yetiştirmek için hayırlı bir başlangıçtır. Gerçi, muvaffak oldukları takdirde maaşlerine ilâve edilen para mühim değildir, fakat ne de olsa imtihanda kazanmak memuru sadece maddî değil mânevî sahada tatmin eder. Ve, ecnebi dil bilgisi ilmi olgunluğun birinci şartı ve vasıtası telâkki edildiği için memur imtihanları hep ecnebi diller üzerine yapılmaktadır.

Dokuz senedir memur imtihanlarının mümeyyizleri arasında seçilmek, beni, hem seçen hem imtihan olanlara karşı vazifemi gücümün yettiği kadar yapmağa sevkettiği gibi bu mesele hakkında da esaslı bir tetkik yapmak imkânını da elime vermiştir. İşte bundan dolayı, beni mümeyyiz seçen makam veya makamlara bu mesele hakkında kanaatimi bildirmeği, mantıklı ve faydalı olacağına inandığım bazı tekliflerin dikkate alınmasını rica etmeği bir vazife telâkki ediyorum.

Evvelâ, elimden geçen sayıları her halde binî aşan memurların ekseriyeti, İngiliz dili imtihanlarında beklemediğim yüksek bir başarı göstermişlerdir. Cumhuriyet yıllarının eski devirlerden — hiç olmazsa sayıca — daha olgun derecede Garp kültürüne sahip yüksek memur yetiştirmiş olması memleketin âtisi için bana çok ümit vermiş ve kendi hesabıma duyduğum haz büyük bir mükâfat olmuştur.

İmtihana giren memurlar herhangi daireden herhangi suretle dil bilgisi edinmiş olanlardır. Bunları şu kısımlara ayırabiliriz: (a) Avrupada muayyen bir ihtisas edinmek için bir mektep, bir enstitü veya üniversiteden mezun olanlar; (b) Memleketimizdeki herhangi ecnebi mektepten mezun veya hususî surette dil öğrenmiş olanlar; (c) Liselerimizde dil öğrenmiş ve bu bilgilerini kendi kendilerine ilerletmiş olanlar. Demek ki tabii olarak bu namzetlerin hem bilgileri hem de ihtisas sahaları birbirinden çok farklıdır.

Mümeyyizlere gelince, onlar umumiyetle Edebiyat Fakültesinin yabancı dil şubelerinin ve liselerin tedaris unsurlarından seçilir.

Bu jürilerin eline gelen namzetlerin bilgi ve durumları birbirinden çok başkadır. Fakat her namzede göre ayrı imtihan imkânı olmadığı için hepsi aynı deneme şartlarına tâbidirler, o şartlar da umumiyetle şunlardır: Yabancı dilden 250 kelimelik bir pasajı Türkçeye, herhangi Türkçe gazeteden umum mümeyyizlerin seçtiği 250 kelimelik bir parçayı yabancı dile çevirmek ve bu tercümeleri lûgatsız yapmak.

Bu imtihanlardan maksat namzedin sırf dil bilgisini ölçmek olduğu için ilk bakışta bu şartlar mâkul görünürlerse de hakikat halde haksız ve hatalı tarafları vardır ki bunlardan sıra ile bahsedeceğim:

1 — Evvelâ, yabancı dilden herhangi 250 kelimelik bir pasajı lûgat olmadan Türkçeye çevirmek doğru değildir, çünkü herhangi dilden herhangi dilde olursa olsun lûgatsız tercüme doğru değildir. Benim bildiğim Anglo - Sakson imtihan tercümelerinde daima lûgat verilir. Fakat ben, burada, namzede, *yabancı dil*den Türkçeye değil, yabancı dilin kendi lûgatını, yani *İngilizceden İngilizceye, Fransızcadan Fransızcaya* ve saire verilmesini teklif ediyorum. Çünkü, herhangi namzedin kendi sahasını aşan bir terim, hattâ kendi dilinde dahi bil-

mediğine çok zaman şahit oldum. Esasen lûgate bakıp herhangi bir kelimenin mânasını öğrenmek zannedildiği kadar büyük bir yardım teşkil etmez. Herhangi bir dili esaslı surette bilmeyen bir mütercim, bir cümle için içindeki bütün kelimelerin mânasını

Yazan:

Halide Edib - ADIVAR

lûgatten çıkarsa, gene de onları mantıklı surette birbirine bağlayıp bir mâna çıkarmağa muktedir olamaz. Meselâ, İngilizcede *engaged* hem *meşgul* hem de *nişanlı* demektir. Bir çok mânası olan buna göre bir hayli kelime vardır ki bunu lûgatten aldığımız zaman yerinde kullanabilmek için mutlak o lisanı oldukça iyi bilmek icabeder.

2 — Herhangi Türkçe bir gazete pasajını yabancı bir dile tercüme ettirmeğe gelince: Bu, — âciz kanaatimce — lüzumsuzdur ve formaliteden ibarettir. Çünkü, evvelâ kendinin olmiyan bir dilde doğru yazanlar, değil bizim memlekette, Avrupada dahi zannedildiği kadar çok değildir. Esasen Türkçede maalesef dil inzibatımız hayli bozuktur. Bundan başka da, meselâ yabancı dilde matematik, astronomi, makna mühendisliğine dair bir meseleyle oldukça doğru yazabilecek bir müteahhıs, Mr. Churchill'in dünya görüşüne dair bir nutkunu Türkçeden İngilizceye hiç de çeviremeyebilir. Hulâsa, bilhassa ihtisas sahiplerinin imtihan edilirken, günlük gazetelerden herhangi bir pasajı yabancı dile tercüme edebileceklerini beklemek doğru olmaz. Eğer namzedin mutlak bir yabancı dili ne kadar yazabileceğini ölçmek elzem ise, o vakit namzetten veya namzetlerden kendi *tecrübe ihtisaslarna dayanan bir kompozisyon istemelidir*.

3 — Anglo - Sakson üniversitelerinde ekseriyetle yapılan bir şey vardır ki, bu gibi imtihanlarda bizde de yapılması — bir çok dedikoduların önünü almak için — lâzımdır kanaatindeyim:

Türkçeden yabancı dile, yabancı dilden Türkçeye yapılacak tercüme pasajlarını, jüri heyeti evvelâ kendi aralarında tercüme etmeli. Bunu ister aralarından birine yaptırınsınlar, ister müsterekten yapsınlar, bu tercüme metinler bir zarfa konulup hıfzedilmeli. Bunun faydası evvelâ kontrolü kolaylaştırmak, sonra da herhangi ihtilâfın önünü almaktır. Her jüride yerli ve ecnebi âzalar olduğuna göre böyle bir teamülün tesisi hiç de zor olmaz. Yeter ki bu bir kaide diye memur imtihanını yönetmeliğine sokulmuş olsun.

4 — Yukarıda, imtihan namzetlerini (a, b, c) diye üç gurupa ayırmıştık. Bunlardan (a) ları, yani, Avrupada bir enstitü, mektep ve üniversiteden derece almışları burada o yabancı dilden imtihan etmeği hem lüzumsuz hem de mânasız buluyorum. Çünkü bilhassa İngiliz tedaris müesseselerinde yerli talebe ile yabancı talebe arasında hiç bir fark gözetilmez. Demek ki, herhangi bir dereceyi almak için lâzım gelen bilgiyi ve öğretimi o yabancı dilde yapmış muvaffakiyetle dil bilgisini ispat etmiştir. Gerçi Garp müessesatının hepsi bir değildir. Bilhassa Hitler devrinde, ilmin siyasetin aleti olduğu günlerde bazı yabancılara ideolojilerine uyduğundan dolayı dereceler verilmiş olabilir. Bundan başka da Amerikan tedaris müessesatı birbirinden çok ayrı derecededir. Bazılarından lisansiyeye olmak, yani B.C derecesini almak çok yüksek bir bilgiye delâlet edeceği gibi bazı tanınmamış kenar müessesattan doktora almak hiç bir şey ifade etmez. Talebe gönderdiğimiz Garp müessesatının bir listesi ve dereceleri Eğitim Bakanlığında bulunduğu inanmak isterim. *O halde, hangilerinden gelenleri yabancı dil imtihanından muaf, hangilerini bu imtihana tâbi tutmamız lâzım geldiğine dair, Bakanlıkta sarıh bir talimatname bulunursa bu mesele halledilmiş olur.* Çünkü Cambridge, Oxford Londra Üniversitelerinde ve bir çok İngiliz müessesatından gelenleri, Amerikada tanınmış ve derecesi mazbut

bir müesseseden gelenleri İngilizce imtihanına tâbi tutmak hakikaten garip bir şey oluyor. Aynı şeyin Fransız, Alman, İtalyan ve sair Garp müessesatı için doğru olduğunu kabul etmek mecburiyetindeyiz.

5 — B ve C guruplarının dil imtihanına gelince bunları herhangi dil hocasının yapabileceğini kabul etmekle beraber, bunların arasında da sırf ihtisas ve umumî kültür bakımından bir tasnif yapmak doğru olur. Yani imtihanlar yalnız Edebiyat Fakültesinde değil, Teknik Üniversite ve Fen Fakülteleri arasında taksim edilmelidir.

6 — Son bahsedeceğim nokta daha fazla mümeyyizlere aittir. Bütün memleketin, yüksek tahsil ve milletimizin fikrî inkişafı ve medenî Milletlerarası mevki ile alâkadar olduğunda şüphe yoktur. Bu tabii, üniversite kafalarının çalışmak kabiliyetini, vakitlerini kendi mevzularının haricine çekerek sekteye uğratmağa icabettirir. İşte bundan dolayı, imtihan heyetlerini imkân dairesinde emekli ilim ve dil bilgisi olan veya üniversitede nispeten fazla faal olmiyan unsurlardan muvazzaf olarak seçmek belki daha faydalı olur. Çünkü üniversitenin faal olan tedaris unsuru esasen kendi sahalarında senede binlerle talebe imtihan etmek mecburiyetinde olmaları onları kütüphanelerinden, tetkik sahalarından hattâ *kurlarından* uzaklaştırmaktadır.

Halide Edib - ADIVAR

